

Αρχαία Κατεύθυνσης

Διδαγμένο κείμενο Πλάτωνα Πρωταγόρας

(Ενότητα 5)

«..... Ὅτι μὲν οὖν πάντ’ ἄνδρα εἰκότως ἀποδέχονται περὶ ταύτης τῆς ἀρετῆς σύμβουλον διὰ τὸ ἡγεῖσθαι παντὶ μετεῖναι αὐτῆς, ταῦτα λέγω· ὅτι δὲ αὐτὴν οὐ φύσει ἰσχυρὸν εἶναι οὐδ’ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, ἀλλὰ διδασκόν τε καὶ ἐξ ἐπιμελείας παρα- γίνεσθαι ὃ ἂν παραγίγνηται, τοῦτο σοι μετὰ τοῦτο πειράσομαι ἀποδείξει. Ὅσα γάρ ἡγοῦνται ἀλλήλους κακὰ ἔχειν ἄνθρωποι φύσει ἢ τύχῃ, οὐδεὶς θυμοῦται οὐδέ νουθετεῖ οὐδέ διδάσκει οὐδέ κολάζει τοὺς ταῦτα ἔχοντας, ἵνα μὴ τοιοῦτοι ᾧσιν, ἀλλ’ ἐλεοῦσιν· οἷον τοὺς αἰσχροὺς ἢ σμικροὺς ἢ ἀσθε- νεῖς τίς οὕτως ἀνόητος ὥστε τι τούτων ἐπιχειρεῖν ποιεῖν; Ταῦτα μὲν γάρ οἶμαι ἴσασιν ὅτι φύσει τε καὶ τύχῃ τοῖς ἀνθρώ- πους γίγνεται, τὰ καλὰ καὶ τὰναντία τούτοις· ὅσα δὲ ἐξ ἐπιμε- λείας καὶ ἀσκήσεως καὶ διδαχῆς οἴονται γίνεσθαι ἀγαθὰ ἀνθρώποις, ἐὰν τίς ταῦτα μὴ ἔχῃ, ἀλλὰ τὰναντία τούτων κακὰ, ἐπὶ τούτοις πονοῦν οἱ τε θυμοὶ γίνονται καὶ αἱ κολάσεις καὶ αἱ νουθετίαι. Ὡς ἐστὶν ἐν καὶ ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἀσέβεια καὶ συλλή- βδην πᾶν τὸ ἐναντίον τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς».

(Ενότητα 6)

« Εἰ γάρ ἐθέλεις ἐννοῆσαι τὸ κολάζειν, ὃ Σώκρατες, τοὺς ἀδι- κοῦντας τι ποτε δύναται, αὐτὸ σε διδάξει ὅτι οἱ γε ἄνθρωποι ἡγοῦνται παρασκευαστόν εἶναι ἀρετὴν. Οὐδεὶς γάρ κολάζει τοὺς ἀδικοῦντας πρὸς τούτῳ τὸν νοῦν ἔχων καὶ τούτου ἕνεκα, ὅτι ἡδίκησεν, ὅστις μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται· ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζειν οὐ τοῦ παρελθόντος ἕνεκα ἀδικήματος τιμωρεῖται - οὐ γάρ τὸ γέ πρᾶχθén ἀγένητον θεῖη - ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ αὐθις ἀδικήσῃ μήτε αὐτὸς οὕτως μήτε ἄλλος ὁ τοῦτον ἰδὼν κολασθέντα. Καὶ τοιαύτην διάνοιαν ἔχων διανοεῖται παιδευτὴν εἶναι ἀρετὴν· ἀποτροπῆς γοῦν ἕνεκα κολάζει».

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

A. Να μεταφραστεί το απόσπασμα από την ενότητας 6.
B. Να γράψετε στο τετράδιό σας τις απαντήσεις των παρακάτω ερωτήσεων:
B1. Ο Πρωταγόρας υποστηρίζει α) ότι, σύμφωνα με το μύθο, ο Δίας έδωσε σε όλους τους ανθρώπους τὴν αὐτὴ καὶ τὴ δίκη, και β) ότι η πολιτική αρετή διδάσκεται. Νομίζετε ότι υπάρχει αντίφαση ανάμεσα στις δύο αυτές θέσεις του Πρωταγόρα; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας. (Ενότητα 5)
B2. Ποιος είναι ο σκοπός της ποινής σύμφωνα με τον Πρωταγόρα; Έχουν εκφράσει και άλλοι παρόμοιες αντιλήψεις αναφορικά με τον σκοπό της ποινής; Συμφωνείτε ή όχι; Να αιτιολογήσετε την άποψη σας.
B3. ἡγοῦμαι, χαλεπαίνω, θυμοῦμαι, νουθετῶ: Να γράψεις στην αρχαία ελληνική από ένα συνώνυμο για κάθε λέξη που σας δίνεται.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. Αν αλήθεια θέλεις, Σωκράτη, να καταλάβεις τι τέλος πάντων συμβαίνει το να τιμωρεί κανείς αυτούς που αδικούν αυτό το ίδιο θα σε διδάξει ότι οι άνθρωποι βέβαια πιστεύουν ότι η αρετή είναι κάτι που μπορεί να αποκτηθεί. Γιατί κανένας δεν τιμωρεί αυτούς που αδικούν έχοντας το νου του σε αυτό και εξαιτίας αυτού, δηλαδή εξαιτίας του ότι κάποιος έκανε ένα αδίκημα, εκτός αν κάποιος τιμωρεί ασυλόγιστα, όπως ακριβώς ένα θηρίο· και αυτός που επιχειρεί να τιμωρεί με λογική, δεν εκδικείται για το αδίκημα που πέρασε - γιατί δεν θα μπορούσε να κάνει να μην έχει γίνει αυτό, βέβαια, που έγινε- αλλά για το μέλλον, για να μην αδικήσει ξανά ούτε αυτός ο ίδιος ούτε άλλος που είδε ότι αυτός τιμωρήθηκε. Και εφόσον έχει τέτοια σκέψη, πιστεύει ότι η αρετή είναι δυνατόν να διδαχτεί· τιμωρεί βέβαια για αποτροπή.

B1. Στο σημείο όπου ο Πρωταγόρας υποστηρίζει ότι η πολιτική αρετή δεν υπάρχει «φύσει» στους ανθρώπους φαίνεται να έχουμε μια αντίφαση σε σχέση με όσα ο σοφιστής έχει υποστηρίξει για την «αιδώ» και τη «δίκη». Όπως είδαμε, ο Πρωταγόρας είπε ότι ο Δίας μοίρασε σε όλους την αιδώ και τη δίκη και κατ’ επέκταση την πολιτική αρετή. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την άποψη ότι η αρετή δεν υπάρχει «φύσει» και ότι διδάσκεται. Ωστόσο, στην πραγματικότητα ο Πρωταγόρας δεν αντιφάσκει. Οι αντιφάσεις αυτές είναι στην ουσία φαινομενικές διότι ο άνθρωπος εξασφάλισε τις προϋποθέσεις της πολιτικής αρετής και κινείται ή, καλύτερα, πρέπει να κινείται (με την επιμέλεια) στην πραγμάτωσή της, δηλαδή από τη «δυνάμει» πολιτική στην «ενεργεία» πολιτική. Οι αντίθετες, φαινομενικές φάσεις μιας και της αυτής διαδικασίας. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι ο Δίας έστειλε σε όλους τη δυνατότητα να αναπτύξουν την πολιτική αρετή. Από εκεί και πέρα ο κάθε άνθρωπος θα την καλλιεργήσει με τη διδασκαλία. Για τον Πρωταγόρα υπάρχει εσωτερικός δεσμός ανάμεσα στους «νόμους» και στη «διδασκτική» διαδικασία, που είναι διαφορετική από τη φυσική προδιάθεση ή τη φυσική λειτουργία. Οι «νόμοι» δε δόθηκαν στους ανθρώπους αμέσως μόλις γεννήθηκαν, ώστε να θεωρηθούν έμφυτοι, αλλά ήρθαν ύστερα. Η διάκριση ανάμεσα στο «φύσει» και το «νόμω» είναι ένα από τα βασικότερα σημεία της φιλοσοφίας των σοφιστών. Για τους σοφιστές, πολλοί θεσμοί, αξίες, νόμοι ακόμη και επιτεύγματα του πολιτισμού (γλώσσα, θρησκεία, ήθη) εξετάζονται κατά πόσον υπάρχουν «φύσει» ή είναι συμβάσεις των ανθρώπων, δικές τους κατασκευές και άρα επιδέχονται τροποποιήσεις και βελτιώσεις.

B2. Ο Πρωταγόρας καταθένοντας τις απόψεις του σχετικά με το χαρακτήρα και το σκοπό της επιβολής των ποινών ισχυρίζεται ότι αυτός που επιβάλλει ποινή, δεν το κάνει με σκοπό να εκδικηθεί αυτόν που διέπραξε το αδίκημα. Αν α-

ναλογιστεί κανείς ότι μια τέτοια άποψη διατυπώνεται δυόμισι χιλιάδες χρόνια πριν μπορεί να αντιληφθεί το μεγαλείο της σκέψης και την πρωτοπορία των αντιλήψεων του Πρωταγόρα. Σε μια εποχή όπου ο σκοπός της ποινής ήταν κατεξοχήν η εκδίκηση και η ανταπόδοση στο αδίκημα που κάποιος διέπραξε, η γνώμη αυτή του Πρωταγόρα είναι σαφώς πρωτοποριακή και επαναστατική, απολύτως σύμφωνη με τις σύγχρονες για την ποινή αντιλήψεις. Αφαιρείται με τον τρόπο αυτό από την ποινή ο χαρακτήρας της εκδίκησης αφού ο Πρωταγόρας θεωρεί πως η ποινή επιβάλλεται για σωφρονισμό και όχι για εκδίκηση. Πρόκειται για άποψη που επικράτησε κατά τους νεότερους χρόνους και στην Παιδαγωγική και τη Φιλοσοφία του δικαίου. Οι απόψεις αυτές του σημαντικού αυτού σοφιστή, θα διακηρυχθούν αργότερα από τους φορείς του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού. ΟΤσεζάρε Μπεκαρία, ο διαφωτιστής, θα υποστηρίξει ότι η ποινή δεν αποσκοπεί στην εκδίκηση και την εξόντωση του δράστη, αλλά στο σωφρονισμό του και στον παραδειγματισμό των άλλων, απόψεις πάνω στις οποίες θεμελιώνεται το πνεύμα των νόμων της εποχής μας. Είναι γνωστό ότι και σήμερα, σχετικά με την ποινή, απορρίπτονται τα κίνητρα της ανταπόδοσης και της αντεκδίκησης. Η σύγχρονη αντίληψη για την ποινή είναι ότι έχει σκοπό παιδευτικό και όχι κατασταλτικό, σωφρονιστικό και όχι εκδικητικό. Για τον Πρωταγόρα οι κοινωνίες των πολιτισμένων ανθρώπων θα πρέπει να λειτουργούν κατ’ αυτόν τον τρόπο αφού μόνο τα άλογα θηρία, που καθοδηγούνται από τα βίαια ένστικτά τους, τιμωρούν για εκδίκηση. Αυτές ωστόσο τις προοδευτικές απόψεις τις βρίσκουμε και στον Αριστοτέλη ο οποίος στην Ρητορική του, διακρίνει την ποινή σε «τιμωρίαν», που αποσκοπούσε στην εκδίκηση, και σε «κόλασιν», που απέβλεπε στο καλό αυτού που τη δεχόταν. Και ο Πλάτωνας, ωστόσο βλέπει την ποινή σαν θεραπεία της ψυχής που πάσχει επειδή έκανε αμάρτημα. Για τον Πρωταγόρα ο σκοπός της ποινής είναι συνδεδεμένος με το μέλλον και όχι με το παρελθόν γιατί « οὐ γάρ ἂν τὸ γε πρᾶχθén ἀγένητον θεῖη», δηλ. κάτι το οποίο έχει πλέον πραχθεί δε μπορεί να αλλάξει και να το κάνουμε να μην έχει γίνει. Αυτός που επιβάλλει την ποινή θα πρέπει, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα να έχει στραμμένο το ενδιαφέρον του στο να μην γίνει παρόμοιο αδίκημα τόσο από τον δράστη όσο και από όλους τους άλλους στο μέλλον.

B3. ἡγοῦμαι: νομίζω
χαλεπαίνω: ἀγανακτῶ
θυμοῦμαι: ἐξοργίζομαι
νουθετῶ: συμβουλεύω

ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΑΝ ΤΑ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ

ΧΑΣΙΑΚΗΣ
ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ